

SZABÓ LÍVIA

A fogyasztói szerződések szerződésszerűsége a digitális transzformáció tükrében – I. rész

ABSTRACT

The purpose of the present study is to provide a structured overview of the background of the topic indicated in the title, to establish the conceptual foundations, and to outline the historical development of Directive (EU) 2019/770 up to its transposition into domestic practice. The novelties in consumer protection practices arising from the implementation of the Directive, as well as the specific regulatory innovations, will be addressed in a subsequent paper as a continuation of this study.

Keywords: consumer protection ■ digital content ■ digital services
■ Directive (EU) 2019/770 ■ contractual conformity ■ Digital Content Directive
■ Government Decree No. 373/2021

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Jelen tanulmány célja a címben megjelölt témakör előzményeinek strukturált áttekintése, fogalmi alapvetés, továbbá a 2019/770 (EU) irányelv előtörténetének felvázolása egészen a hazai gyakorlatba történő átültetésig. Az irányelv implementálása következtében megvalósuló fogyasztóvédelmi gyakorlat novumai, a szabályozás konkrét újdonságai – ezen tanulmány folytatásaként – egy másik írásban kerülnek kifejtésre.

A 21. századi fogyasztó nap mint tanúja lehet a technológia rohamos ütemű térhódításának. A mindennapi élet egyre több területét szövi át a digitalizáció, mely folyamatosan, alapjaiban változtatja meg a kezdetek kezdetén „offline” jogviszonyokra berendezkedett világot. Az egyes társadalmi-gazdasági szektorokban egyre érzékelhetőbb módon jelenik meg a különböző innovatív megoldások armadája, aligha marad a digitalizáció által érintetlenül hagyott szféra, így többek között a jogalkotás és

jogalkalmazás is jelentős átalakuláson megy keresztül.^[1] Az vitán felül áll, hogy a jognak reagálnia kell a gazdasági-társadalmi változásokra, mely azonban az ún. digitális forradalomra tekintettel korántsem könnyű feladat.

A változásról röviden szólva elmondható, hogy az minden esetben egy komfortzónán kívül eső jelenség, amely bizonyos időközönként szükségszerű, ideális esetben pedig előrehaladást eredményezhet, ám a jog technológiai fejlődésben betöltött szerepe egyes múltbéli korszakokban nem minden esetben örvendett pozitív fogadtatásnak (példaként említhető a 16. századi Nürnberg, ahol olyan-nyira elleneztek az innovatív találmányokat, hogy a vízimalom korszerű típusát megalkotó polgárt életjáradékkal ösztönözték arra, hogy felhagyjon a prototípus alkalmazásával^[2]). Érdemes e körben Hérakleitosz filozófus gondolatait megfontolni és adott esetben azonosulni vele, miszerint: „Semmi sem állandó, csak a változás maga.” A változás általánosságban egy társadalomra levetítve az addig elfogadott és (jól) működő berendezkedés kisebb vagy nagyobb mértékű átalakítását irányozza elő. Amennyiben a változásra adott reakció felkészültséget és tudatosságot tükröz – jelen tanulmány központi témájához köthető példával élve, amennyiben egy uniós szintű irányelv tagállami átültetése megfelelő módon történik –, a változás gyümölcseit élvezhetik az érintettek – vagyis a példánál maradva, adott esetben magasabb szintű fogyasztóvédelem érvényesülhet.

A technológiát és napjainkat tekintve a változás tehát elkerülhetetlen, így ezt elfogadva arra érdemes törekedni, hogy a lehető legkedvezőbb eredménye legyen a bevezetésre kerülő gyakorlatoknak – például új irányelveknek, fogyasztókat védő szabályozásoknak –, ugyanis az új technológiák olyan spektrumokat képesek megnyitni, vagy épp a korábban stagnáló iparágakat fellendíteni, amelyek egyszerűen nem teszik lehetővé, hogy ezeket az innovatív megoldásokat a jog zárójelbe tegye.^[3]

A (digitális) változás tágabb spektrumon történő értelmezését követően szűkebb körben vizsgálódva elmondható, hogy a polgári jog körén belül a szerződési jog a leginkább változással érintett, legdinamikusabb részterület. A polgári jogot szokás a „mindennapok joga”-ként is aposztrofálni, tekintettel arra, hogy az a mindennapi élet viszonyait hivatott leképezni, azokra reagál. Az új társadalmi-gazdasági igények új típusú szerződéseket hívtak és hívnak életre, bővítve ezzel az atipikus, illetve az egyre kevésbé tipizálható szerződési formák körét. Leszkoven László szavaival élve, egy életérzékeny jogterületről (polgári jog) és egy kifejezetten érzékeny jogi keretről (kötelmi jog) van szó.^[4]

A digitalizációs transzformációra tekintettel nem csupán a szerződések típusa, a szerződéskötési módozatok köre változott és változik, hanem a szerződés teljesítése, a szerződésszerű teljesítés értékelése, egyúttal a szerződésszegés intézménye is merőben új értelmet nyer. A jelen tanulmány vizsgálati alapjául szolgáló

[1] Lásd még: Barta, 2020.

[2] Van den Daele, 2010, 85.

[3] Sullivan, 2015.

[4] Leszkoven, 2019.

2019/770-es EU irányelv^[5] (a továbbiakban úgy is, mint: „DCD irányelv”, „Digitális Irányelv”) a digitális tartalmak szolgáltatásáról és digitális szolgáltatások nyújtásáról szóló szerződések egyes kérdéseinek rendezésével egy egészen új jelenséget kíván a szerződési jog keretein belül szabályozni – fogyasztói jogviszonyokban. A digitális tartalmak és digitális szolgáltatások meghatározása önmagában is újszerű,^[6] amely azt is eredményezi, hogy az ilyen tárgyú szerződések megfelelőségének és hibás teljesítésének esetei is átalakulnak, így mindenképp indokolt volt egy egységes, koherens szabályanyag megalkotása, amely hozzájárulhat a jogbiztonság erősödéséhez, valamint a tagállamok eltérő szerződési jogi szabályaiból eredő széttagoltság felszámolásához. Ez a szabályozási igény már a 2015-ben az Európai Bizottság által elfogadott digitális egységes piac stratégiában^[7] is megjelent, melyben prioritásként szerepelt az említett jogegységesítés. Ennek eredményeképp született meg végül 2019. május 20-án a 2019/770 számú irányelv – továbbá ennek ikerpárja, a 2019/771-es,^[8] mely csak érintőlegesen kerül említésre jelen tanulmányban, bővebb vizsgálata külön tanulmány részét képezi a későbbiekben –, amely fogyasztóvédelmi és kereskedelmi szempontból számos üdvözlendő, ugyanakkor megosztó rendelkezést tartalmaz – a digitalizáció jegyében.

Jelen tanulmány célja összességében a klasszikus magánjogi megfelelőség és hibás teljesítés reformjának vizsgálatához szükséges alapvetés, előtörténet áttekintése, különösen a DCD irányelv – és annak hazai normakörnyezetbe történő átültetése – tükrében.

A vizsgálandó Digitális Irányelv jelentőségét, továbbá a jelen – és a követő – tanulmány indokoltságát növeli, hogy az európai integráció történetében első alkalommal kerülnek uniós szinten harmonizálásra a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására vonatkozó szerződések egyes vonatkozásai,^[9] e körben egy hézagpótló uniós szabályalkotásról van szó.

II. KIEMELT VÉDELMEI IGÉNYLŐ ALANYI KÖR – AVAGY A FOGYASZTÓK

Tekintettel arra, hogy a vizsgált irányelv kifejezetten fogyasztói jogviszonyokra vonatkozik, továbbá az átültetés következtében alkalmazandó magyar szabályozás – összhangban az irányelvvel – szintén a fogyasztó és vállalkozás

[5] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.

[6] Lásd még: Zdraveva, 2021.

[7] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia, Brüsszel, COM (2015) 192 final, 2015.5.6.

[8] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

[9] Ulrich, 2022, 2.

közötti jogviszonyokat fedi le, indokolt e kiemelt pozícióban lévő alanyi kört főbb aspektusok mentén áttekinteni.

A köznap, általános értelemben vett fogyasztó-definícióra számos meghatározás létezik, mint például fogyasztó az, aki fogyaszt. Fogyasztó az is, aki szolgáltatást vesz igénybe, vagy éppen terméket vásárol. Más nézetek szerint fogyasztónak az minősül, aki egy kereskedő céggel köt üzletet a piacon.^[10] Látható, hogy számtalan megközelítés ismert, azonban mindenképp indokolt egyfajta egységet teremteni, ugyanis az amúgy is sokszor bonyolult eseteket – különösen ha digitális tartalmak vagy szolgáltatások nyújtására jött létre a fogyasztói jogviszony – nem tanácsos tovább nehezíteni azzal, hogy egy esetleges eljárás védelme szoruló alanyának meghatározása is kérdéseket vessen fel.

A fogyasztói kör védelmére alapvetően a magánjogi jogviszonyra jellemző mellérendeltség tényleges érvényre juttatása érdekében van szükség, ugyanis jelentős egyensúlyi eltolódás figyelhető meg a fogyasztók hátrányára. Ez az ún. „gyengébb” pozíció saját kiszolgáltatottságukból, az információhiányból, vagy épp a túlzott információ-áradat megtevesztő jellegéből, továbbá a másik fél gazdasági erejéből ered.^[11] Ezt a kiszolgáltatottságot a fogyasztóvédelmi jog kiemelkedő professzora, Hans Micklitz a hozzáférés igazságosságaként írja le, figyelembe véve a regionális különbségeket, a földrajzilag elszigetelt területen lévő fogyasztókat is.^[12]

A fogyasztók alacsonyabb érdekérvényesítési képessége tovább nehezíti helyzetüket, ugyanis ezzel szemben a vállalkozások – kereskedők, eladók – komoly jogi jártasággal, szakmai ismeretekkel rendelkeznek, kiváltképp igaz ez a digitális forradalom korszakában, ahol naponta kerülnek piacra újabbnál újabb termékek, a fogyasztóknak pedig egyre kisebb rálátása van az egyes fogyasztási cikkek, digitális szolgáltatások mögött rejlő technológiára, egyúttal azok hibás vagy hibátlan állapotának felismerésére. Ami viszont nem vitatott, hogy a fogyasztóknak kiemelt szerepük van a gazdasági fejlődés szempontjából, a piaci folyamatok hatékonyságát jelentősen befolyásolja a fogyasztói döntések racionalitása, észszerűsége, védelmük tehát hatványozottan indokolt.^[13]

Uniói szintre kitekintve, a fogyasztóvédelmi szabályozás körében kiemelt szerepe van a különböző irányelveknek. Az irányelvek sajátossága, hogy szabályként nincs közvetlen hatályuk és nem alkalmazhatók közvetlenül – szemben a rendeletekkel^[14] –, hanem harmonizációs kötelezettséget írnak elő. A tagállami szabályok az ún. minimum-harmonizációs irányelvek esetében eltérhetnek adott irányelvben foglaltaktól, lehetőség van szigorúbb védelmi szabályok bevezetésére is – ez egyrészt előnyös, másrészt éppen az egységesség ellen hathat. Jelen tanulmányban vizsgálandó irányelv – 2019/770 EU irányelv – sajátossá-

[10] Fazekas, 2007, 75.

[11] Bencsik, 2017, 284-285.

[12] Micklitz (szerk.), 2011, 34.

[13] Gellén, 2011, 246-253.

[14] EUMSZ 288. cikk.

ga, hogy célzott maximum-harmonizációs jellegű, éppen abból a célból, hogy az addig széttagolt, kevésbé koherens szabályozást egységes szintre emelje (ennek megvalósulása a későbbiekben lesz olvasható, érdekesség, hogy e törekvés ellenére is megfogalmazható bizonyos kritika a maximum-harmonizáció kapcsán). A fogyasztóvédelmi problémák javarészt a nemzeti szintű szabályozások különbözőségeiből erednek, amely ellentétek leginkább uniós szinten oldhatók fel. Ezt támasztja alá a 2011/83/EK^[15] irányelv is, mely egyértelműen kimondja, hogy: „Egyes eltérések a kereskedőket és fogyasztókat érintő jelentős belső piaci akadályokat eredményeznek. Ezen eltérések megnövelik az áruk határokon átnyúló kereskedelmében vagy szolgáltatások nyújtásában részt venni szándékozó kereskedők előírásoknak való megfelelésből eredő költségeit. Az aránytalan széttagoltság a fogyasztók belső piacba vetett bizalmát is aláássa.”^[16]

Ezen elméleti gondolatmenet után a fogyasztó fogalmának áttekintése lesz releváns. Annyi bizonyos, hogy teljesen egyhangú szabályozást nem lehet említeni. Uniós szinten sincs a jogalkotó által újonnan meghatározott fogyasztó fogalom, hanem az Európai Bíróság korábbi ítélezési gyakorlatából^[17] merítve, az abban foglaltakat normatív szintre emelve került meghatározásra a definíció.^[18] Bár a fogyasztóvédelmi irányelvek hasonló fogyasztó definíciót alkalmaznak, mégis egy kifejezetten egységes európai fogyasztó fogalom, tekintettel az eltérő situációs környezetre, amelyre adott irányelvek szabályozása irányul.^[19]

A „fogyasztó” fogalmától rögtön meg kell különböztetni az ún. „minta-fogyasztó” kifejezést. Előbbi meghatározás jogszabályon alapul, míg utóbbi sokkal inkább aköré épít, hogy milyen intellektuális képességekkel ruházzák fel a fogyasztót, illetve milyen az elvárható fogyasztói magatartást tanúsító egyén mintaképe. Az Európai Unió Bíróság korábbi gyakorlata alapján meghatározott fogyasztókép szerint az európai mintafogyasztónak az „átlagosan informált, figyelmes és értelmes átlagfogyasztó”^[20] feleltethető meg. Az uniós modellnél már tehát az „észszerű” fogyasztó képe dominál, aki képes racionális döntéseket hozni. (A teljesség igénye nélkül említést érdemel a német joggyakorlatban kiala-

[15] Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

[16] Ld. Pream. (6).

[17] C-220/98.sz. Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co.-ügy, C-210/96. sz. Gut Springenheide-ügy.

[18] Sik-Simon, 2016, 9.

[19] Hajnal, 2013, 62-63.

[20] Ehhez kapcsolódóan: C 299/99. sz. ügyben Philips v. Remington ügy az átlagfogyasztó értelmezése: a védjegy megkülönböztető képességét a szokásosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körülmények között átlagfogyasztó általi feltehető észlelését kell alapul venni. Ugyancsak a C 353/03. sz. Nestlé v. Mars-ügy, de nagyon jelentős a C-220/98. Clinique-ügy: a tekintetben, hogy a márkajelzés, hirdetés vagy leírás félrevezető-e, figyelembe kell venni az átlagfogyasztót, aki észszerű mértékben tájékozott, figyelmes és körülmények között. Azonban, ezen felül más részleteket is figyelembe kell venni, nevezetesen a tagállami állampolgárok szociális, kulturális és nyelvi sajátosságait; ld. pl. a devizahiteles ügyekben pl. C-26/13. Kásler és Káslerné Rábai Tímea kontra OTP Jelzálog esete.

kult nézet is, amelynél a gyámkodásra és segítségre szoruló, mondhatni elesett egyén képével azonosítják a fogyasztót).^[21]

A hazai joggyakorlatban sincs tisztán egységes szabályozás, akadnak bizonyos eltérések a különböző jogterületek sajátosságaiból adódóan. A leggyakrabban hivatkozott polgári törvénykönyvi definíciót alapul véve, a következőképp határozható meg a fogyasztók köre: fogyasztó a „... szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy”.^[22] Kiemelendő, hogy a törvény – a korábbi szabályozással^[23] ellentétben – kizárólag a természetes személyek körére szűkíti a fogyasztó fogalmát. Itt több kérdés is felmerülhet, mint például: a nem természetes személyek minősülhetnek-e fogyasztónak, ha igen, mennyiben?^[24] A 2019/770-es irányelv értelmében például „A tagállamok szabadon dönthetnek (...) úgy, hogy az ezen irányelv által a fogyasztók számára nyújtott védelmet olyan természetes vagy jogi személyekre – például nem kormányzati szervezetekre, induló vállalkozásokra vagy kkv-kra – is kiterjesztik, amelyek ezen irányelv értelmében nem minősülnek fogyasztónak”^[25], ennek ellenére a vonatkozó kormányrendelet – később látható lesz – a Ptk. fogalmára utal vissza, vagyis továbbra is a természetes személyek köre értendő fogyasztó alatt.^[26] Általánosabb síkon gondolkodva, további érdekes kérdést vet fel, hogy a klasszikus értelemben vett fogyasztó-fogalom a 21. századi digitális átalakulásokra tekintettel változatlanul helytálló-e, vagy bizonyos szemléletmódváltás lenne indokolt.

Ezen kérdéskörök beható elemzése külön tanulmány tárgyát képezné, mindezenre egy rövid kitekintés erejéig érdemes elgondolkodni azon, hogy a digitális kihívások vajon mennyiben befolyásolják e gyengébb pozícióban lévő egyén jogi meghatározását.

1. Elmékedő kitekintés – A fogyasztó fogalom esetleges modernizációja

A fogyasztó fogalmának lehetséges modernizációja előtt érdekes röviden pár gondolatot szentelni a szerződési jogban érzékelhető modernizációnak. A folyamatos fejlődés, az újabbnál újabb igények első szinten odáig vezettek, hogy

[21] Fazekas, 2007, 75.

[22] Ptk. 8:1. §.

[23] C-26/13. Kásler és Káslerné Rábai Tímea kontra OTP Jelzálog esete.

[24] Lásd például: az Fgy.tv. értelmében pl. a kkv-k, civil szervezetek, egyházi jogi személyek is minősülhetnek fogyasztónak bizonyos tekintetben, a Békéltető Testülethez való fordulás joga tekintetében: „...A békéltető testületre vonatkozó szabályok alkalmazásában (...) fogyasztónak minősül a fentiek túlmenően az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenysége körén kívül eső célok érdekében eljáró, külön törvény szerinti civil szervezet, egyházi jogi személy, társasház, lakásszövetkezet, mikro-, kis- és középvállalkozás is, amely árut vesz, rendel, kap, használ, igénybe vesz vagy az áruval kapcsolatos kereskedelmi kommunikáció, ajánlat címzettje...” (Fgy.tv. 2. § a)).

[25] 2019/770 EU irányelv Preamb. (16).

[26] 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet 4. § 6.

a szerződéskötés folyamata alakult át részben, „modernizálódott”. A hagyományos szerződéskötési formák új módzatokkal bővültek, a 21. században pedig már szinte mindennapos a jogügyletek elektronikus úton történő lebonyolítása. Példaként említhetők a távollévők közötti szerződések, az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések, vagy az egészen új jelenséggént megjelenő okosszerződések. Lényeges elem azonban, hogy ezidáig leginkább a szerződéskötés módja alakult át technikai szempontból, de ez önmagában még nem érintette a szerződés tárgyát. A távollévők közötti szerződések^[27] például az elektronikus kereskedelem térhódításával jelentek meg, melyek lehetővé teszik mind a fogyasztó, mind a vállalkozás számára a virtuális világpiacra történő fellépést. A tradicionális, „offline” vásárlási szokások helyett egy jóval idő-, és adott esetben költségkímélőbb megoldást jelent ez a feleknek.^[28] Ezen témakör mély elemzésétől eltekintve leszögezhető, hogy a digitális tartalmak és szolgáltatások újabb modernizációs hullámként hatnak a szerződési jogra, hiszen a DCD irányelv révén eddig nem szabályozott szerződési jogi kérdések kerülnek uniós szinten definiálásra. Ezekben az esetekben már nem csupán a szerződéskötés módja alakul át, hanem a konkrét szerződésre vonatkozó megfelelőségi kritériumok rendszere, a hibás teljesítés jogintézménye.

Ha már a szerződési jog modernizációja is egyre kurrensebb témakör, akkor meglátásom szerint a fogyasztó fogalom is előbb-utóbb szükségképpen átalakuláson fog keresztül menni, vagy legalábbis elképzelhető egy idővel megjelenő kiterjesztő/átértékelt értelmezés – különösen – a 21. század technológiai fejlődésére tekintettel. Ha elfogadható az a felfogás, miszerint fogyasztónak valamilyen, a másik félhez képest gyengébb, kiszolgáltatottabb pozícióban lévő személy minősül, akkor felmerül a kérdés, hogy tekintettel a digitális transzformációra, az egyre több jogterületet érintő reformszerű változásokra, a kereskedelmi szokások átalakulására, az óriásplatformok, tartalomszolgáltatók és hasonló, digitális érában újonnan résztvevő szereplők megjelenésére, lehetséges lenne-e a digitális technológiák, tartalmak és szolgáltatások – továbbá tágabban is, valamennyi, a digitalizációs forradalom következtében létrejövő újszerű fogyasztói jogviszony – esetében egy (konjunktív) feltételrendszert felállítani, majd annak alapján meghatározni a megfelelő fogyasztó definíciót. E körben csak azt emelném ki példaként, hogy a – szintén újdonságként megjelenő, az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról szóló 2019/1150 EU rendelet^[29] („Platform to business regulation” (P2B)) értelmében a normaszöveg úgynevezett felhasználóvédelemről is rendelkezik, és ebben az értelemben felhasználó („üzleti fel-

[27] Részletes szabályait a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) Kormányrendelet tartalmazza.

[28] Fazekas, 2022, 157-158.

[29] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2019/1150 Rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról.

használó”) nem csupán magánszemély, hanem akár vállalkozás is lehet, sőt, jellemzően az ilyen szereplők kis- és középvállalkozások. Röviden a szabályozás lényege úgy ragadható meg, hogy a platform és az üzleti felhasználó közötti információs egyensúlyhiány, erőfölény (stb.) kompenzálása érdekében a rendelet szerinti üzleti felhasználó ún. fogyasztóvédelmi jellegű eszközökkel van felruházva, tekintettel a kiszolgáltatott helyzetére. A rendelet sajátossága, hogy a hagyományos fogyasztó fogalmat is alkalmazza és elismeri, azonban az ún. üzleti felhasználók pozícióját az onlineplatform-gazdaságban olyan kiszolgáltatottnak értékeli,^[30] ami akár a fogyasztóként történő azonosítással mutathat rokon vonásokat. Ennek a jogpolitikai indoka meglátásom szerint leginkább abban áll, hogy nem szigorúan a személy típusa – például természetes vagy jogi személy –, hanem az adott személy pozíciója alapján érdemes értékelni a felek között fennálló jogviszonyt, ezáltal a fogyasztói minőség fennállását vagy fenn nem állását. Úgy is megragadható ez az elhatárolás véleményem szerint, mint „típus-közpon-tú fogyasztó-fogalom” versus „pozíció-közpon-tú fogyasztó-fogalom”. Ez utóbbi felfogás értelmében az egyes csoporthoz tartozó, a csoportra – jogszabály által meghatározott – jellemző tulajdonságokkal rendelkező személy minősülhetne fogyasztónak. Továbbmenve, alkotmányjogi szemléletmódot segítségül hívva – az Alaptörvény egyébként is elismeri és védi a fogyasztói érdekeket^[31] –, akár egy ún. tesztalapú szempontrendszer is alkalmazandóvá válhatna idővel a fogyasztó definiálása során, mindezt természetesen úgy, hogy a kialakult gyakorlat alapvető elemei ne sérüljenek, mindinkább csupán a kor kihívásaihoz alkalmazkodjanak – elkerülendő a túlzottan kiterjesztő értelmezést is. A teszt-alapú megközelítés alapján lehetne akár „kiszolgáltatottsági-teszt” vagy éppen „pozícionáltsági-teszt”, esetleg „a gyengébb fél tesztje” a döntés alapja. Érdekesnek tartom továbbgondolni ezt a kérdéskört, azonban, tekintettel jelen tanulmány központi tárgyára, erről külön munkában kívánok elmélkedni.

[30] Ehhez kapcsolódóan lásd: „ (...) az ilyen üzleti felhasználók, különösen a mikro-, kis- és középvállalkozások (kkv-k) a fogyasztók elérését illetően egyre nagyobb mértékben függenek az említett szolgáltatásoktól. Ezen egyre fokozódó függőségre tekintettel e szolgáltatások nyújtói gyakran erőfölénnyel bírnak, amely lehetővé teszi számukra a gyakorlatilag egyoldalú fellépést, amely tisztességtelen lehet, és sértheti is üzleti felhasználóik és – közvetett módon – az uniós fogyasztók jogos érdekeit. Például egyoldalúan előírhatnak az üzleti felhasználók számára olyan gyakorlatokat, amelyek nagymértékben eltérnek a helyes üzleti magatartástól, vagy ellentétesek a jóhiszeműség és a tisztesség elvével.” (2019/1150 EU rendelet Preamb. (2)).

„... Az online közvetítő szolgáltatók és az üzleti felhasználók kapcsolatának jellege olyan helyzeteket is teremthet, amelyben az üzleti felhasználóknak gyakran korlátozottan van lehetőségük jogorvoslatra, amennyiben az ilyen szolgáltatók egyoldalú fellépése vitához vezet...” (Preamb. (5)).

[31] Alaptörvény M) cikk 2. mondat „...Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

III. A SZERZŐDÉSSZEGÉSRŐL ÉS ANNAK EGYIK NEVESÍTETT ESETÉRŐL – A HIBÁS TELJESÍTÉSRŐL ÁLTALÁBAN

Jól látható, hogy a digitális átalakulás, az elektronikus kereskedelem egyre intenzívebb jelenléte szükségszerűen hatással van a mindennapi élet viszonyaira, ezáltal a mindennapi élet viszonyait szabályozó polgári jogra, azon belül is a szerződések jogára. Szó esett már a nagyvilágban zajló alapvető digitalizációs változásokról, majd a szerződési jogot érintő dinamikus változásokról, az egyes szerződéstípusok és szerződéskötési módozatok változékonyságáról, most pedig, tovább szűkítve a vizsgálódás fókuszát, a szerződésszegés kérdésköre következik, mely a szerződési jog egyik legintenzívebb területének mondható, így a „változás” itt is markánsan érzékelhető.

A szerződésszegés tárgyalásához elsősorban a kötelelem, pontosabban a szerződéses kötelelem említése szükséges. A szerződés – lényegét tekintve – mind a jogtudomány, mind a gyakorlat által képviselt nézet szerint egy olyan kötelmi viszony, amelynek kulcselemeként a szolgáltatási kötelezettség jelenik meg. A hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: „Ptk.”) szintén a magánjogi irodalomban uralkodó felfogást tükrözi, ugyanis a kötelelem definícióját a következőképp adja meg: a kötelelem kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére.^[32] A kötelelemmel összefüggésben érdemes római jogi gyökereket is említeni, mely szerint a kötelelem egyfajta „jogi bilincs” („*obligatio est iuris vinculum*”). Ez a kifejezés jól érzékelteti a kötelezettet övező jogi köteleket, amely a jogosulttal szemben terheli őt. E kényszerítő, jogilag kötött jelleget az is alátámasztja, hogy a Ptk. szerinti fogalommeghatározásban is első helyen szerepel a „kötelezettség a szolgáltatás teljesítésére” fordulat, majd csak ezt követően jelenik meg a jogosult oldalán fennálló jogi lehetőség.^[33] A szerződés, szerződéses kötelelem fogalma erre épülve az alábbiak szerint került rögzítésre Ptk.-ban: „a szerződés a felek kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozata, amelyből kötelezettség keletkezik a szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás követelésére”.^[34]

A korábban említett képi hasonlatot – a „jog bilincsét” – felidézve elmondható, hogy ez a lekötöttség kétségkívül a nem szerződésszerű teljesítés szakaszában bír a legnagyobb jelentőséggel, ugyanis ekkor csak bizonyos jogkövetkezmények alkalmazása mellett lehet „megszabadulni” e köteléktől. A szerződésszegés – mint a vagyoni jog dinamikáját adó kötelmi jog „legmozgékonyabb”, „legenerikusabb” része – kérdéskörét tekintve, a kötelmi viszony lényege alapvetően a szolgáltatási kötelezettségben, a szolgáltatás jogosult által történő követelhetőségében, a kikényszeríthetőségben, valamint az adós helytállási kötelezettségében ragadható meg.^[35] A szerződés célja az egyszerűség talaján mozogva a teljesítés – mint jogi aktus – révén valósul meg.

[32] Ptk. 6:1. § (1).

[33] Wellmann, 2013.

[34] Ptk. 6:58. §.

[35] Leszkoven, 2019.

A szerződés teljesítése az adott szerződés – kötelelem – típusától függően számos módon valósulhat meg, a teljesítésre irányuló kötelezettség pedig már önmagában is sokrétű, így a szerződés megszegésének esetei is széles spektrumon mozognak. Különösen izgalmas kérdés e dinamikusként és változékonyként is definiált jogintézmény vizsgálata a digitális transzformációra, digitális átalakulásra tekintettel, ugyanis a klasszikus értelemben vett teljesítési módozatok, szolgáltatások egészen új, korábban nem ismert szerződésszegési esetköröket indukálhatnak – például digitális tartalmak nyújtása esetén a frissítések kérdésköre, mely a tanulmány későbbi fejezetében kerül kifejtésre.

A szerződésszegésre több út is vezethet, melyek közül ismereteseek a Ptk.-ban nevesített szerződésszegési esetkörök, mint például késedelem, lehetetlenülés, jelen tanulmány keretében azonban az egyik legklasszikusabb szerződésszegési esetet, a hibás teljesítést vizsgálom.

A hibás teljesítés általános szabályozása a hatályos Ptk.-ban a régi Ptk.-hoz képest különösen a fogalomrendszer tekintetében tér el több ponton, azonban a definíció magvát képező felfogás változatlanul érvényes, mely értelmében a kötelezett abban az esetben teljesít hibásan, amennyiben a szolgáltatás^[36] a teljesítés időpontjában nem felel meg a szerződésben vagy a jogszabályban megállapított minőségi követelményeknek. Hibás teljesítés tehát akkor valósul meg, ha egy adott – akár vállalkozási, akár megbízási, akár egyéb típusú – szerződés tartalmát tekintve a valamelyik fél által vállalt szolgáltatás a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályi előírásoknak, vagy a szerződésben rögzített kritériumoknak (tulajdonságoknak).^[37] Figyelembe véve, hogy jelen tanulmányunk nem célja a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: „rég Ptk.”) teljeskörű összevetése a hatályos Polgári Törvénykönyvünkkel, néhány ponton azonban a releváns, jelen témával kapcsolódási pontot mutató eltérések a tanulmány folyamán kiemelésre kerülnek.

Érdekes változás többek között a régi Ptk.-hoz képest, hogy míg az 1959. évi IV. törvény kizárólag visszterhes szerződések esetén értelmezte a hibás teljesítést – mely a gyakorlatban számos jogalkalmazási problémát okozott –, addig hatályos törvénykönyvünk az ingyenes szerződések esetén is alkalmazni rendeli azt. E körben kiemelhető, hogy a Digitális irányelv hatálya kizárólag visszterhes fogyasztói szerződésekre terjed ki, azzal a sajátossággal azonban, hogy azokra az esetekre is alkalmazni rendeli az irányelv a szabályait, amikor a fogyasztó a személyes adatait bocsátja a szolgáltatás ellentételezéséért a kereskedő rendelkezésére.^[38] E kérdéskör távolabbi vizekre vezethet el, felmerülhet mégiscsak az ingyenesség, vagy inkább a színallagmatikusság intézménye, de erről szintén külön elmélkedést lehetne folytatni.

[36] Megjegyzendő, hogy a régi Ptk. a dologszolgáltatásokra szűkítette a törvényi definíciót – 305. § (1) bekezdése szerint –, azonban a hatályos szabályozás szerint nem csupán azzal valósul meg hibás teljesítés, ha a szolgáltatott dolog nem felel meg a minőségi követelményeknek, hanem ha a szolgáltatás hibás, vagyis a definíció kiterjed valamennyi szerződéses szolgáltatásra is. Lásd Kemenes, 2014.

[37] Kemenes, 2001, 13-25.

[38] 2019/770 EU irányelv 3. cikk (1).

Amit érdemes még kiemelni a régi Ptk. hibás teljesítési szabályaival és jelen írás ezen szakaszával összefüggésben, az a szerkezeti felépítést érintő változás, a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44 EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban úgy is, mint: „1999/44 EK irányelv”) átültetésére tekintettel. Az irányelv fogyasztók és vállalkozások között fennálló, fogyasztási cikkekre vonatkozó adásvételi, valamint vállalkozási típusú szerződések esetére tartalmazta a hibás teljesítésre vonatkozó szabályokat. A régi Ptk. az 1999/44 EK irányelvet a hibás teljesítés általános szabályai közé implementálta, ezzel kiterjesztve az alanyi és tárgyi hatályát a nevezett irányelvnek, vagyis bármilyen szerződéstípusra és bármely jogállású felek között alkalmazandóvá váltak e rendelkezések. A kapcsolódó jogirodalom alapvetően helyesnek értékeli ezt a jogszabály-szerkesztést, azzal, hogy a hatályos Ptk. célja, hogy a hibás teljesítés szabályai az üzleti életben megjelenő szerződések követelményeihez igazodjanak, ami pedig fogyasztókat érintő eltérés, az külön nevesített többletjogosultságként jelentkezzen. A digitális transzformációra, az innovatív technológiák térhódítására tekintettel egyre több ilyen fogyasztói többletjogosultság válik indokoltá, vagy legalábbis a meglévő fogyasztói jogosultságok kiterjesztése, a „gyengébb” pozíciójú feleket még hatékonyabban védő eszközök bevezetése. Az uniós jogalkotó – felismervén ezt a helyzetet – éppen ezt a nagy átalakulással érintett, kiszolgáltatott fogyasztói pozíciót erősítendő alkotta meg a teljesen újszerű DCD irányelvet, melynek célja éppen a fogyasztóvédelem szintjének növelése a jelen korban zajló digitális forradalomra tekintettel.

Röviden visszatérve a fentiekre, a digitális átalakulás az 1999/44 EK irányelvet is „utolérte”, ennek eredményeképp született meg a jelen tanulmány fókuszát képező 770-es irányelv ikerpárja – ahogy Vékás Lajos fogalmaz –, vagyis a 2019/771-es irányelv,^[39] mely az 1999/44 EK irányelv hatályon kívül helyezéséről rendelkezett és 2021. január 1-jétől annak helyébe lépett.^[40] Ebben az irányelvben is erőteljesen megjelenik a szerződési jog, azon belül is a fogyasztói adásvételi szerződések modernizációja – tekintettel a digitális elemet is tartalmazó áruk újdonságára –, azonban ezen irányelv szabályozási előzménnyel bír, nem olyan mértékben specifikus és korszakalkotó jellegű, mint a 770-es párja – bár kétségtelenül újszerű és jelentőségteljes –, így annak beható vizsgálatára jelen tanulmány keretein belül nem kerül sor.

A hibás teljesítés általános jellemzése kapcsán még a jogorvoslatokról szükséges mindenképp szólni. Ha a kötelezett hibásan teljesít, úgy felelősséggel tartozik, melynek számos következménye lehet, úgy, mint a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése, jótállás, jogszavatosság, termékszavatosság, és végül, de nem utolsónak a kiemelkedő jelentőségű, jelen tanulmány fókuszában álló kellékszavatosság.

[39] Vékás, 2021, 65.

[40] Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2019/771 Irányelve 23. cikk.

A kellékszavatosság körében már a régi Ptk.-ban is az ún. kétlépcsős jogorvoslati rendszer érvényesült, ezt erősíti az 1/2012. (VI. 21.) számú PK vélemény is a hibás teljesítéssel kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről szóló állásfoglalásban,^[41] illetőleg az új Ptk. szintén ekként szabályozza a jogorvoslati lehetőségeket. Ennek megfelelően, a jogosult a törvény által felállított hierarchikus rend keretei között élhet kellékszavatossági igénnyel. A PK-vélemény ezen túlmenően kiemeli, hogy a hibás teljesítés jogi kategória, vagyis a jog szerint hibás termék/szolgáltatás eltérhet a hétköznapi értelemben vett hibás terméktől/szolgáltatásról, elegendő csupán a használt áruk értékesítésére gondolni. A Digitális Irányelv kapcsán is látható lesz olyan rendelkezés, amely a köznap értelemben hibásnak tekintendő szolgáltatást/tartalmat jogilag nem fogja hibás teljesítésként értékelni.

A kellékszavatosság egy olyan objektív jogkövetkezmény, amely a visszterhes szerződések hibás teljesítése esetén felhívható jogorvoslati lehetőség, amely a minőségi hiba miatt bekövetkező ún. jogosulti teljesítési érdeksérelmet – tapadó kárt – hivatott orvosolni.^[42] A hibás teljesítés általános szabályai ingyenes szerződések esetén is alkalmazandók, ezzel szemben a kellékszavatossági igény kizárólag visszterhes szerződések esetén érvényesíthető – a Digitális irányelv illeszkedik ebbe a rendszerbe (nem figyelmen kívül hagyva a személyes adat ellenszolgáltatásként történő értelmezési dilemmáját, amely a jogkövetkezmények alkalmazhatósága kapcsán különös jelentőséggel bírhat).

Fontos, fogyasztókat védő szabályozás továbbá a hatályos Ptk.-ban megjelenő egyoldalúan kógens szabályok alkalmazása, amikor a törvényi rendelkezésektől való eltérés kizárólag a fogyasztó előnyére történhet. A hibás teljesítés szabályai főszabály szerint diszpozitív jellegűek, így fogyasztó és vállalkozás közötti jogviszonyban főszabálytól történő eltérés valósul meg. A fogyasztói szerződések esetén megjelenő kógencia jogharmonizációs indokokra vezethető vissza, korábban az 1999/44 EK irányelv rendelkezett fogyasztói szerződésekre vonatkozó szavatossági és jótállási szabályok egységesítéséről, ezt követően pedig a 2019/771-es irányelv rögzíti a jogközelítési igényt.^[43] Azok a szerződéses kikötések, amelyek a kellékszavatosságra (és a jótállásra) vonatkozó Ptk.-ban foglalt rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára eltérnek, semmisnek minősülnek.^[44] Ezzel az egyoldalú kógenciával azt kívánja biztosítani a jogalkotó, hogy a kereskedők/vállalkozások önhatalmúlag ne korlátozhassák a kellékszavatossági (és jótállási) jogokat a fogyasztók hátrányára, az egyébként is gyengébb pozícióban lévő fogyasztók ne kerülhessenek még inkább kiszolgáltatott helyzetbe.

Szintén jogharmonizációs háttérű a fogyasztók érdekeit szolgáló ún. hibás teljesítési vélelem, mely értelmében a teljesítés időpontjától számított hat hónapon belül felismert hibáról az ellenkező bizonyításig vélelmezni kell, hogy az

[41] 1/2012. (VI. 21.) PK vélemény a hibás teljesítéssel kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről.

[42] Fazekas, 2022, 109.

[43] Fazekas, 2022, 108.

[44] Ptk. 6:157. § (2).

már a teljesítés időpontjában fennállt.^[45] Ezekben az esetekben fordított bizonyítási teher érvényesül, vagyis ebben az időintervallumban a vállalkozásnak kell bizonyítania, hogy az így felismert hiba a fogyasztónál keletkezett, és a termék/ szolgáltatás a teljesítés időpontjában hibátlan volt. A DCD irányelv jelentős újítást hoz e megdönthető vélelem – *praesumptio iuris* – tekintetében, ez látható lesz a későbbiekben.

IV. A 2019/770 EU IRÁNYELV ELŐTÖRTÉNETÉNEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

A szerződésszerűség és hibás teljesítés általános bemutatása után, közeledve a digitális átalakulásra tekintettel újításokkal érintett jogintézmény vizsgálatához, szükséges röviden felvázolni a változást hozó egyik kulcsfontosságú szabályozás előtörténetét és indokoltságát.

Az Európai Bizottság 2015. május 6-án elfogadta a digitális egységes piaci stratégiát,^[46] amely keretében a digitális tartalom szolgáltatására és a digitális szolgáltatás nyújtására, valamint a digitális elemeket (is) tartalmazó áruk adásvételére vonatkozó jogalkotási kezdeményezést terjesztett elő. Ennek eredményeképp született meg végül 2019. május 20-án a 2019/770 és a 2019/771 számú irányelv, mely fogyasztóvédelmi és kereskedelmi szempontból számos újszerű rendelkezést tartalmaz a digitális átalakulásra tekintettel.

Mindkét irányelv mögöttes jogpolitikai célja alapvetően abban nyilvánul meg, hogy mind a fogyasztók, mind pedig a vállalkozások érdekeit szem előtt tartva hozzájáruljanak a digitális egységes piac hatékonyabb megvalósításához.^[47] Ahogy azonban a tanulmány elején rögzítésre került, jelen tanulmány a 770-es irányelvre fókuszál, így a továbbiakban annak bemutatása és elemzése következik, azzal, hogy szűk körben utalás történik a 771-es irányelvre is, tekintettel arra, hogy több ponton egyezést mutat a DCD irányelvvel.

A Digitális irányelv (illetve a 771-es irányelv) kidolgozása idején több felmérés is készült annak érdekében, hogy a fogyasztóvédelem és a fogyasztói jogviszonyokban megjelenő szerződések joga milyen körben szorul reformra. Ennek kapcsán kiemelendő a 411. számú Eurobarométer felmérés, amely a 15-24 év közötti uniós internet-felhasználókat vizsgálta, és amelyből kiderült, hogy az érintettek 87%-a hallgat zenét online, 80% valamilyen digitális tartalmat néz az interneten, míg 57%-a a megkérdezetteknek virtuális játékot tölt le vagy azzal

[45] 6: 158. §.

[46] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Európai digitális egységes piaci stratégia, Brüsszel, COM (2015) 192 final, 2015.5.6.

[47] A digitális szerződésekre vonatkozó szabályok. Javaslatok a digitális tartalmak értékesítésére és az online vásárlásokra vonatkozó szabályok harmonizálására az összes 28 uniós országban.

játszik^[48] – ezek pedig mind-mind valamilyen digitális szolgáltatásnak vagy tartalomnak minősülnek.

Az online értékesítéssel foglalkozó vállalkozások 39%-a szerint a nemzeti jogok kötelezően alkalmazandó szabályaiból fakadó eltérésekben alapvető, fogyasztókat – és vállalkozásokat is – érintő probléma gyökerezik.^[49] Az államok közötti értékesítést folytató uniós kiskereskedők 67%-a, míg más internetes értékesítést folytató uniós kiskereskedők 49%-a gondolta úgy, hogy ezek az eltérések leginkább a hibás teljesítés során felmerülő jogorvoslati lehetőségek tekintetében problémásak, így jóval kisebb arányban folytatnak határon átnyúló értékesítést.^[50]

A statisztikákból jól látható, hogy az irányelv(ek) előtti helyzet valóban minimális lehetőséget biztosított a hibás digitális tartalommal kapcsolatos károk, illetőleg egyéb következmények enyhítésére, ezért kifejezett és egyértelmű, digitális szolgáltatásokra és digitális tartalmakra vonatkozó szerződéses jogok meghatározására volt szükség. Itt azonban kérdéses, hogy e célt mennyiben sikerült megvalósítani a DCD irányelvvel (illetve a 771-es irányelvvel), ugyanis Vékás állásfoglalását idézve, a fogyasztóknak meg kellene érteniük a védelmük érdekében létrejött szabályozásokat, azonban ez a digitális tartalmak és szolgáltatások tekintetében – egyúttal az iker-irányelvek tükrében – aligha tűnik esélyesnek számukra.^[51] Ezen kijelentés a tanulmány későbbi részeit olvasva nyerhet igazolást – vagy éppen cáfolatot – az olvasó számára.

Nem lehet szó nélkül elmenni a fogyasztói bizalmatlanság jelensége mellett sem. Az irányelveket megelőzően uralkodó, országonként szerteágazó szabályozás miatt a fogyasztók nem szívesen vásároltak digitális árukat, vettek igénybe digitális szolgáltatásokat a határon túlról, sokkal inkább maradtak a hazai piac kínálatánál. Fel kellett ismerni tehát, hogy a fogyasztói bizalom növelése uniós szintű, egységes szabályozással érhető el,^[52] a Digitális irányelv – hasonlóan 771-es párjához – ennek érdekében maximum-harmonizációs szabályozás, ennek ellenére azonban megkérdőjelezhető a maximum-szabályok alóli – több esetben tagállamok számára indokolatlanul is – kivételt engedő jelleg, amely egyúttal bizonytalanná teszi, hogy mennyiben töltik be az irányelvek az egységes fogyasztóvédelmi szint elérésére irányuló célkitűzést.

Ami mindenképp elismerésre méltó ikerpárjához képest óriási újdonsággal bíró jellemző, hogy a Digitális irányelv megalkotásával az uniós jogalkotó alapvetően az uniós fogyasztóvédelmi jogban ezidáig uralkodó joghézag betöltésére vállal-

[48] „A digitális tartalmakhoz való határokon átnyúló hozzáférésről” szóló 411. számú Eurobarométer gyorsfelmérés, 2015.

[49] 396. sz. Eurobarométer gyorsfelmérés: A kiskereskedők viszonyulása a határon átnyúló kereskedelemhez és a fogyasztóvédelemhez, 2015.

[50] 396. sz. Eurobarométer gyorsfelmérés: A kiskereskedők viszonyulása a határon átnyúló kereskedelemhez és a fogyasztóvédelemhez, 2015.

[51] Vékás, 2021, 12-13.

[52] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, Digitális szerződések Európa részére – Az elektronikus kereskedelemben rejlő lehetőségek kiaknázása.

kozott. A DCD irányelvet megelőzően nem létezett olyan uniós szabályozás, amely a nem szerződésszerűen szolgáltatott digitális tartalom esetén jogi védelmet nyújtana a fogyasztók számára, ezért volt különösen indokolt e beavatkozás.^[53] Az ismertes, hogy néhány tagállam (pl. Hollandia) már bevezetett digitális tartalommal kapcsolatos szabályozásokat, illetőleg létezik a fogyasztók jogait deklaráló irányelv – 2011/83/EU –, azonban ezek nem biztosítottak teljes körű védelmet.^[54] A 2011/83/EU irányelv ugyan harmonizált már digitalizációval kapcsolatos szerződési jogi rendelkezéseket – úgy, mint az elállás joga, vagy a szerződéskötés előtti tájékoztatás követelménye –, ez mégis kiegészítésre, magasabb szintre emelésre szorul.

Jól látható, hogy a szóban forgó problémák kizárólag tagállami szinten nem oldhatók fel, az országok önállóan nem voltak képesek jelen célkitűzések megvalósítására. Ehhez mindenképpen uniós szintű kezdeményezésre volt szükség, mely kezdeményezés gyakorlati megvalósulásának hatásai mindenképp értékelésre érdemesek.

1. A 2019/770 EU irányelvről általánosságban

A DCD irányelv hibás teljesítésre vonatkozó szabályainak elemzése előtt érdemes körülhatárolni, mire terjed ki a szabályozás hatálya, mely esetekben alkalmazandóak a rendelkezések. Ez a magyar átültetés gyakorlati értékelése során is segítséggel bírhat, ugyanis láthatóvá válik, mennyiben specifikus, és mennyiben illeszkedhetne az új Ptk. normarendszerében.

A 2019/770-es irányelv értelmében digitális tartalom alatt „digitális formában előállított és szolgáltatott adat”^[55]-ot értünk, míg digitális szolgáltatásnak minősül minden olyan szolgáltatás, „amely lehetővé teszi a fogyasztó számára, hogy digitális adatokat hozzon létre, kezeljen, tároljon vagy azokhoz hozzáférjen; valamint „amely lehetővé teszi a fogyasztó és a szolgáltatás más igénybevevői által feltöltött vagy létrehozott digitális adatok megosztását, illetve az azokkal való egyéb interakciót”^[56]. Elszakadva a jogszabílyi környezettől, az irányelv preambulumban is felsorolt gyakorlati példák segítik a pontos interpretációt. Digitális tartalmakkal találkozhat a fogyasztó valamely film, zene vagy videó megtekintésekor, egyes szoftverek használatakor. Digitális szolgáltatásokra tipikus példa lehet a YouTube, Facebook, bizonyos felhőalapú tárhelyszolgáltatások, vagy éppen a streaming-zeneszolgáltatás. E digitális tartalmak és szolgáltatások valamelyikét a fogyasztók nagy száma nap mint nap használja, élvezik előnyeiket, azonban, ha e termékkel vagy szolgáltatással problémájuk adódna, fontos tisztában lenniük jogorvoslati lehetőségeikkel. Az Európai Bizottság által

[53] Lásd még: Ebers, 2021.

[54] Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a digitális tartalom-szolgáltatásra irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, Brüsszel, COM (2015) 634 final, 2015.12.9.

[55] 2019/770 EU irányelv 2. cikk (1).

[56] 2019/770 EU irányelv 2. cikk (2).

készített hatásvizsgálat vezetői összefoglalója alapján a felmérés idején (2015) legalább 70 millió fogyasztó szembesült problémával, amikor digitális tartalmat vagy szolgáltatást vásárolt online – és ez alatt csupán zenét, játékokat, vírusírtó programokat és tárhelyszolgáltatásokat értve, vagyis a négy legnépszerűbb digitális tartalom-típust alapul véve.^[57]

A 2019/770-es irányelv hatálya a fentieknek megfelelően kiterjed minden olyan szerződésre, amelynek keretében a kereskedő a fogyasztónak digitális szolgáltatást nyújt vagy digitális tartalmat szolgáltat, vagy erre kötelezettséget vállal, és a fogyasztó ezért vételárat fizet, vagy erre kötelezettséget vállal.^[58] Fontos kiegészítés ehhez kapcsolódóan, hogy a fogyasztónak nem feltétlenül kell vételárat fizetnie adott tartalomért, elegendő az is, ha a kereskedő rendelkezésére bocsát személyes adatokat (vagy erre kötelezettséget vállal), kivéve azt az esetet, ha a kereskedő kizárólag jogi kötelezettségeinek teljesítése céljából kezeli a fogyasztó által megadott adatokat.^[59] Az online értékesítésnek egyébként súlyos problematikája az „ingyenesség” kérdése, ugyanis ennek látszatából eredően könnyen megtevesztés áldozatává válhatnak a fogyasztók.^[60] Érdekesség, hogy ezen irányelv hatálya alá tartoznak a digitális tartalom-hordozóként használatos fizikai adathordozók, vagyis például CD-k, DVD-k.^[61]

V. A 2019/770-ES IRÁNYELV TRANSZPOZÍCIÓJA A HAZAI JOGGYAKORLATBAN

Nem elhanyagolható egy uniós irányelv átültetésekor, hogy adott tagállam miként illeszti be azt jogrendjébe, különösen igaz ez a Digitális irányelv tekintetében, amelynek nem volt idáig szabályozási előzménye, így több átültetési lehetőség is felmerült – a tényleges jogalkotói döntés azonban kifejezetten megosztó fogadtatásnak örvend. Az átültetéssel kapcsolatos aggályok megértése érdekében röviden érdemes néhány releváns szempontot áttekinteni.

Uniós irányelvek magyar jogba való átültetésének vizsgálata kapcsán elsősorban azt fontos mérlegelni, hogy az új rendelkezések mennyiben érintik a szerződési jog alapintézményeit, mennyire lesznek hatással a teljes szabályrendszerre. Állást kell foglalni a tekintetben is, hogy a Ptk. normái közé érdemes-e beilleszteni az új szabályokat, vagy pedig külön jogszabályban valósuljon meg az átültetés.^[62]

[57] A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, Digitális szerződések Európa részére – Az elektronikus kereskedelembe rejlő lehetőségek kiaknázása.

[58] 2019/770 EU irányelv 3. cikk (1).

[59] 2019/770 EU irányelv 3. cikk (1).

[60] Horváth, 2020.

[61] A digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések.

[62] Menyhárd, 2002, 19-21.

További szempont, hogy az új rendelkezések kizárólag fogyasztói szerződésre vonatkoznak-e, a szerződési jog főszabályait képezik, vagy éppen speciális eseteket tisztáznak. Minél speciálisabb az átültetendő szabály, annál inkább indokolt lehet a külön jogszabályban való kihirdetés – kiváltképp igaz ez a DCD irányelv esetében.

Minden körülményt mérlegelve, arra a megállapításra lehetett jutni az átültetést megelőzően, hogy a 2019/770-es irányelvet praktikusán egy új, különálló jogszabályba lenne érdemes integrálni – esetlegesen a hatályos fogyasztóvédelmi törvénybe, vagy praktikusán a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014 (II. 26.) kormányrendeletbe. A DCD irányelv esetében szinte egyértelműen a Ptk.-tól eltérő jogszabályi környezet indokolt, ugyanis speciális tárgyi hatályát, ebből adódóan pedig alapvető szerződési jogi szabályait tekintve oly mértékben újító, hogy a Ptk. hagyományos normarendszerébe nem feltétlenül illeszkedne (szemben a testvér-irányelvével, melyet célszerűen Ptk.-ba lett volna javallott implementálni, hasonlóan az előzmény szabályozásához, az 1999/44 EK irányelvhez). Ugyancsak ezt támasztja alá az a tény is, miszerint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatás nyújtására vonatkozó irányelvnek nincs megelőző szabályanyaga, vagyis a napjainkban is zajló digitalizációs forradalom vívmányai hívták életre. Ehhez kapcsolódóan, a fogyasztóvédelmi szabályok eddigi megnyilvánulásait áttekintve, látható, hogy számos esetben a Ptk.-tól eltérő jogforrásban kaptak helyet. Elegendő visszautalni a fogyasztóvédelmi törvényre, a 45/2014. (II.26.) kormányrendeletre, vagy éppen a jótállás szabályait megújító 270/2020-as kormányrendeletre.

Ami az irányelv(ek) magyar jogba történő implementálását illeti, egészen sajátos megoldás született. Az átültetési javaslatoktól, az előzetes feltevésektől eltérően az átültetés teljes mértékben a Ptk.-n kívül maradt – bizonyos, később kiemelésre kerülő kivétellel.^[63] Ami elsődlegesen szembetűnő, az a szabályozás jogforrási hierarchiában elfoglalt szintje, ugyanis a Digitális irányelv – és vele azonos módon a 2019/771-es irányelv is – kormányrendeleti szinten került átültetésre, a fogyasztó és vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól szóló 373/2021. (VI. 30.) kormányrendeletbe (a továbbiakban: „Kormányrendelet”). A kormányrendelet első részében a 770-es és a 771-es irányelv alapján a digitális tartalmak é szolgáltatások, illetve az áruk adásvételére irányuló szerződések közös szabályai kerülnek rögzítésre, majd külön fejezetekben került elhelyezésre a két tárgykörre vonatkozó speciális szabályozás. Külön utalás történik a Polgári Törvénykönyv alkalmazására,^[64] azonban a Kormányrendeletben alkalmazott „együttes alkalmazás”-ra történő utalás bizonyos esetekben ellentmondásokat generálhat, például a hibás teljesítési vélelem esetén. Ebben az esetben ugyanis – mint később az látható lesz

[63] Lásd még Szilágyi, 2021.

[64] 373/2021 Kormányrendelet 4. fejezet.

–, a Kormányrendelet hosszabb időtartamban rögzíti a megdönthető vélelmet, szemben a Ptk. szabályozásával, ekkor azonban a *lex specialis derogat legi generali* elv érvényesülése nem biztosított az „együttes alkalmazás” miatt, amennyiben a Kormányrendelet rendelkezései ellentétesek a Ptk. rendelkezéseivel, emellett figyelembe kell venni azt az elvet is, mely szerint az alacsonyabb szintű jogszabály nem lehet ellentétes a magasabb szintű jogszabállyal.^[65]

A transzpozíciós megoldás többek között azért is vet fel kérdéseket, mert a klasszikus polgári jogi jogintézmények valamennyi esetben törvényben kerültek szabályozásra – e körben kiemelhető az osztrák átültetési gyakorlat, ahol szintén törvényi szinten valósult meg a transzpozíció^[66] –, így nehezen indokolható az ettől eltérő szintű szabályozás, bár ez különösen a 771-es irányelv esetében igaz, a Digitális irányelv átültetésére akár megfelelő lehet kormányrendeleti szint is, de nem feltétlenül a ténylegesen megvalósult módon.

A jogkereső polgárok helyzetét nehezítheti, hogy az átültetés következtében a fogyasztók valószínűleg még nehezebben igazodnak el a szabályozási rengetegben, ugyanis főszabály szerint a polgári törvénykönyvünkben szerepel(nek) az irányelv(ek) által szabályozott tárgykörök, így joggal merül fel a kérdés, hogy miért kellene éppen egy egészen új kormányrendeletben keresni a válaszokat.^[67]

Összességében elmondható, hogy a Digitális irányelv – és egyúttal a 771-es irányelv – implementációjával kapcsolatos előfeltevések részben igazolódtak csak be, ugyanis a magyar jogalkotó sajátos megoldást választott az átültetésre. Mindenképp érdemes még tovább vizsgálni e körben, és feltérképezni más tagállamok joggyakorlatát, amely az idő előrehaladtával egyre inkább vizsgálható lesz.

VI. ZÁRÓ GONDOLATOK

Összességében a fentieket áttekintve jól látható, hogy a fogyasztóvédelem szintjének erősítése, a fogyasztóvédelmi szabályok uniós tagállamok közötti harmonizációja egyértelműen indokolt, kiváltképp a 21. században intenzíven uralkodó digitális forradalomra tekintettel. A jó néhány éve – az Európai Bizottság által előirányzott – szabályozási igény az uniós fogyasztóvédelmi *acquis* és a tagállami jogok részévé vált, azonban a hazai transzpozíciót tekintve (is) érzékelhető némi bizonytalanság az újszerű technológiák jogi keretek közé illeszté-

[65] Fazekas, 2022, 118-119.

[66] Zöchling-Jud, 2021.

[67] Megjegyzés: a 2019/771-es irányelv esetében elmondható, hogy a klasszikus szavatossági, jótállási szabályok a Ptk. normarendszerében lettek volna leginkább üdvözlendők, de a megvalósult átültetés révén a fogyasztói adásvétel egyes szabályai is a Ptk.-n kívülre kerültek. Elképzelhető lehetett volna például a „XIV. Cím - A tulajdonátruházó szerződések” alatt elhelyezni a vonatkozó rendelkezéseket, vagy a hibás teljesítésre vonatkozó rendelkezéseket módosítani, kiegészíteni a 6. Könyvben.

se tekintetében. Ami azonban mindenképp üdvözlendő, az az, hogy valóban egy integrációtörténeti újításról, egyfajta hézagpótlásról lehet beszélni, amely bizonyosan meghatározó lesz az ezt követő időszakok jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlata szempontjából.

A Digitális irányelv átültetése következtében a magyar jogban kormányrendeleti szinten megjelenő szabályozással kapcsolatos vizsgálati kérdések – melyek között szerepelnek kifejezetten izgalmas pontok is – jelen tanulmány II. részében kerülnek kifejtésre. Megvilágításba kerül, hogy a szerződésszerűség szubjektív és objektív kritériumai mennyiben módosultak a Ptk. által szabályozott rendszerhez képest; milyen új hibás teljesítési jogintézményeket hívott életre a digitális tartalmak és digitális szolgáltatások megjelenése – e körben külön hangsúlyt kap a jelentős újdonságként megjelenő frissítések kérdésköre –, továbbá górcső alá veszem a szabályozás egyik igazi novumát, a bizonyítási teher megreformálását. Emellett a részleges szerződésszegést érintő jogi dilemmát is felvázolok, érintőlegesen vizsgálva a nem pénzben kifejezett vételár (különösen a személyes adat) kérdéskörét is.

Annyi bizonyos, hogy a jognak egyre intenzívebben és egyre hatékonyabban kell lépést tartania a technológiai fejlődéssel, ugyanis a digitális tartalmak és szolgáltatások egyre komplexebbek, miáltal a fogyasztók potenciális kiszolgáltatottsága növekszik/növekedhet. Az egészséges egyensúly megteremtése és megőrzése érdekében mindenképp indokolt tehát a fogyasztói szerződések rendszerének felülvizsgálata, egyúttal megfelelő fogyasztóvédelmi garanciák beépítése a B2C relációkba.

IRODALOM

- Barta Judit (2020): Az EU által meghirdetett digitális forradalom hatása a kereskedelmi jog egyes területein: szerződések, fogyasztóvédelem, gazdasági verseny, gazdasági társaságok. In: *Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karnak Folyóirata*. 15. évf., 2020/3. különszám.
- Bencsik András (2017): A fogyasztóvédelem gazdaságelméleti alapjairól. In: *Polgári Szemle*. 13. évf., 2017/4-6. sz.
DOI: <https://doi.org/10.24307/psz.2017.1220>.
- Ebers, Martin (2021): Liability For Artificial Intelligence And EU Consumer Law. In: *JIPITEC*. Vol. 12 No. 2/2021.
- Fazekas Judit (2007): *Fogyasztóvédelmi jog*. Complex Kiadó, Budapest.
- Fazekas Judit (2022): *Fogyasztóvédelmi jog 2.0*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Gellén Klára (2011): A gyengébb fél védelme egyes aszimmetrikus szerződéses kapcsolatokban. In: *Forum Acta Juridica et Politica*. 2011/1. sz. (Elérhető: http://acta.bibl.u-szeged.hu/7596/1/juridpol_forum_243-256.pdf+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu. Letöltés ideje: 2024.03.12.).
- Hajnal Zsolt (2013): *A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetőségei irányai*. PhD értekezés, Marton Géza Állam- és Jogtudományok Doktori Iskola, Debreceni Egyetem. (Elérhető: <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/60fd7509-28a0-441e-8650-83193b118676/content>. Letöltés ideje: 2023.12.05.).

- Jogaszvilag.hu – Horváth András: Tanulságok a külföldi fogyasztóvédelmi döntések alapján, 2020. (Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/tanulsagok-a-kulfoldi-fogyasztovedelmi-dontesek-alapjan/>. Letöltés ideje: 2023.06.16.).
- Kemenes István (2001): A gazdasági szerződések követelményei és az új Ptk. - a hibás teljesítés jogi természetéről és jogkövetkezményeiről. In: *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2001/1. sz.
- Kemenes István (2014): Hatodik Könyv, Második Rész, Harmadik Rész. In: Gárdos Péter, Vékás Lajos (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest.
- Leszkoven László (2019): *Szerződésszegés a polgári jogban*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest. (Elérhető: https://mersz.hu/hivatkozas/YOV1742_39_p2/#YOV1742_39_p2. Letöltés ideje: 2024.03.17.).
- Menyhárd Attila (2002): Fogyasztói adásvétel és jótállás. In: *Polgári Jogi Kodifikáció*. 4. évf., 2002/1. sz.
DOI: <https://doi.org/10.55413/9789632958668>.
- Micklitz, Hans-Wolfgang (ed.) (2011): *Many Concepts of Social Justice in European Private Law*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, United Kingdom.
- Sik-Simon Rita (2016): Fogyasztókép és szabályozás. In: *MTA Law Working Papers*. 2016/2. sz.
- Sullivan, Andrew (2015): Law and technology – new opportunities for lawyers and their clients. In: *SSRN*. 27 March 2015.
DOI: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2648538>.
- Szilágyi, Ferenc (2021): The Implementation of Directives 2019/770 and 2019/771 in Hungary. In: *Journal of European Consumer and Market Law*. Vol. 10/2021, Issue 6, December.
- Ulrich Ágnes (2022): A digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól szóló (EU) 2019/770 irányelv elfogadásának körülményei, az irányelv jelentősége és egyes főbb rendelkezései. In: *Európai Jog*. XXII. évf., 2022/05.sz.
- Vékás Lajos (2021): Az uniós fogyasztó szerződési jog megújítása és az új irányelvek átültetése. In: *Magyar Jog*. 2021/2.sz.
- Vvan den Daele, Wolfgang (2010): Access to New Technology, in: Defense of the Liberal Regime of Innovation. In: Goodwin, Morag –Koops, Bert-Jaap – Leenes, Ronald (eds.): *Dimension of technology Regulations*. Wolf Legal Publishers, Oisterwijk, The Netherlands.
- Wellmann György (szerk.) (2013): *Polgári Jog – Kötelmi Jog. Első és második Rész*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Zdraveva, Neda (2021): Digital Content Contracts and Consumer Protection: Status Quo and Ways Further., In: *International Scientific Conference: EU 2021 – The Future of the EU in and after the Pandemic: Topic 3: EU Civil Law and Procedure: Professional Paper, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*. Vol. 5/2021, Issue 1.
- Zöchling-Jud, Brigitta (2021): Digital Consumer Contract Law And New Technologies - Implementation Of The Digital Content Directive. In: *JIPITEC*. Vol. 12/2021.

JOGFORRÁSOK

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/770 irányelve (2019. május 20.) a digitális tartalom és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések egyes vonatkozásairól.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/771 irányelve (2019. május 20.) az áruk

adásvételére irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, az (EU) 2017/2394 rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, valamint az 1999/44/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.
- 45/2014. (II. 26.) Kormányrendelet a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1150 Rendelete (2019. június 20.) az online közvetítő szolgáltatások üzleti felhasználói tekintetében alkalmazandó tisztességes és átlátható feltételek előmozdításáról.
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
- 373/2021. (VI. 30.) Korm. rendelet a fogyasztó és vállalkozás közötti, az áruk adásvételére, valamint a digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések részletes szabályairól.

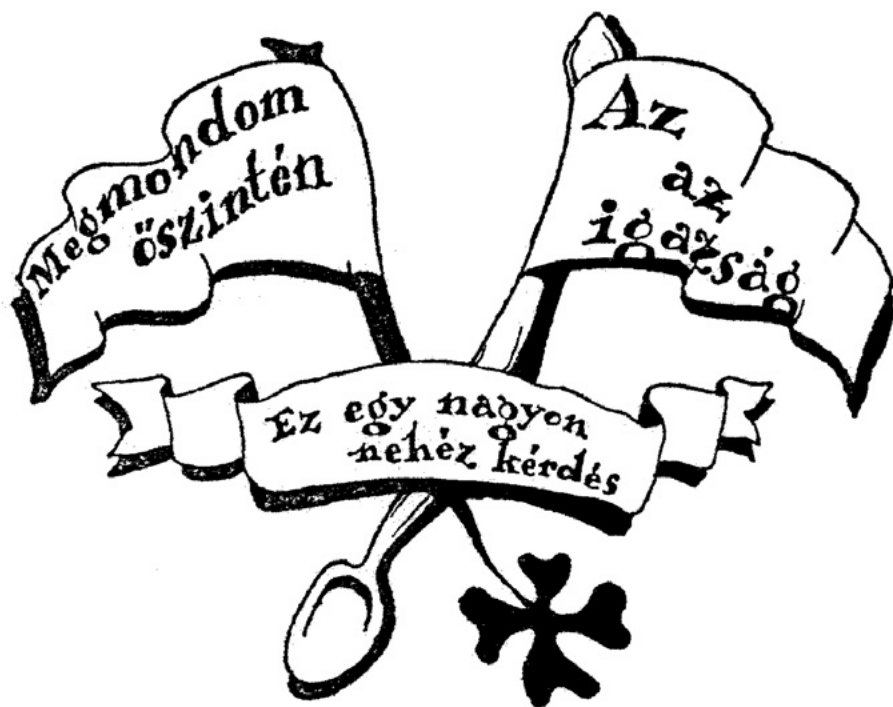
ESETJOG

- C-210/96. sz. Gut Springenheide-ügy.
- C-220/98. sz. Estée Lauder Cosmetics GmbH & Co.-ügy, C-210/96. sz. Gut Springenheide-ügy.
- C 299/99. sz. Philips v. Remington-ügy.
- C 353/03. sz. Nestlé v. Mars-ügy.
- C-220/98. sz. Clinique-ügy.
- C-26/13. sz. Kásler és Káslerné Rábai Tímea kontra OTP Jelzálog-ügy.

EGYÉB FORRÁSOK

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Európai digitális egységes piaci stratégia, Brüsszel, COM (2015) 192 final, 2015.5.6.
- A digitális szerződésekre vonatkozó szabályok. Javaslatok a digitális tartalmak értékesítésére és az online vásárlásokra vonatkozó szabályok harmonizálására az összes 28 uniós országban.
- „A digitális tartalmakhoz való határokon átnyúló hozzáférésről” szóló 411. számú Eurobarométer gyorsfelmérés, 2015.
- 396. sz. Eurobarométer gyorsfelmérés: A kiskereskedők viszonyulása a határon átnyúló kereskedelemhez és a fogyasztóvédelemhez, 2015.
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, Digitális szerződések Európa részére - Az elektronikus kereskedelembe rejlt lehetőségek kiaknázása.

- Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a digitális tartalom-szolgáltatásra irányuló szerződések egyes vonatkozásairól, Brüsszel, COM (2015) 634 final, 2015.12.9.
- A digitális tartalom szolgáltatására és digitális szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések. (Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=LEGIS-SUM:4400471>. Letöltés ideje: 2024.04.12.).
- 1/2012. (VI. 21.) PK vélemény a hibás teljesítéssel kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről.

Szerényi Gábor rajza

Szerényi Gábor grafikája